

FÖLDVÁRINÉ KOCSIS LUCA*

Tanintézetől főiskoláig. Észrevételek a felsőbb szintű kertészeti szakoktatás fejlődéstörténetéhez

A magyarországi kertészek az ezredévi kiállítás idején, 1896-ban kongresszust tartottak, amelyen a Kertészeti Tanintézet igazgatója, *Rudinai Molnár István* és három tanára: *Angyal Dezső*, *Győry István* és *Schilberszky Károly* is előadást tartott. Témánk szempontjából figyelemre méltó *Schilberszky Károly* előadása. Indítványokat terjesztett elő a kertészeti szakképzés ügyében. Javaslati érintették a mezőgazdasági szakképzés rendszerét is, mondván, hogy – alsó fokon a földműves iskolákban, középfokon a gazdasági tanintézetek kertészeti tanfolyamán, felsőfokon a létrehozandó Kertészeti Akadémián valósuljon meg a kertészeti képzés. A képesítés egyöntetűségének és szakszerűségének biztosításához minisztériumi intézkedéseket sürgetett.

A kertészeti szakképzés ügyének minisztériumi rendezése, az egyöntetűség biztosítása még több, mint negyven évet váratott magára. A Kertészeti Akadémia megszervezésére is csak 1939-ben került sor.

A kertészsképzés történeti alakulása, a mezőgazdasági szakképzés intézményi kereteihez való igazodása ellentmondásosnak bizonyult. A kapcsolódás, illetve az elkülönülés fejlődéstörténeti vizsgálata azt tükrözi, hogy a kertészet fogalmának tisztázása, a kertészet mint szakma önmeghatározása nehézségekbe ütközött és ütközik ma is.

A mezőgazdasági szakoktatás több, mint 300 éves, a kertészeti ismeretek iskolaszerű tanítása alig 200 éves múltra tekint vissza. A Georgikonban 1806-ban két éves képzési idővel kertésziskola nyílt meg, működése azonban a szabadságharc alatt elakadt.

1818-tól folyamatosan működött viszont a magyaróvári mezőgazdasági tanintézet. Képzési ideje 1906-ig két tanév volt, itt a IV. félévben oktattak szőlőművelést és kertészetet. 1864–1874 között szélesebbé vált a mezőgazdasági szakképzés további négy gazdasági tanintézet létrejöttével (Keszthely, Debrecen, Kolozsmonostor és Kassa). Képzési rendszerüket 1889-ben egységesen szabályozták. A gazdasági tanintézetek a szakoktatási rendszer hierarchiájában középfokon helyezkedtek el. Felső fokon a magyaróvári gazdasági akadémia, alsó fokon a földműves iskolák működtek.

Schilberszky Károlynak a bevezetőben ismertetett 1896-os kongresszusi javaslata ebbe a rendszerbe kívánta akadémiaként bekapcsolni a Kertészeti Tanintézetet.

A hazai kertészsképzés első önálló intézményét *Entz Ferenc* alapította Pesten, 1853-ban mint magániskolát „Haszonkertészeket Képző Gyakorlati Tanintézet” néven. Az iskolaalapító törekvése – mint írta – az volt, hogy a tanulók közül minden falu számára a kertészetnek egy apostolát felavat-

* 1031 Budapest, Kazal u. 13.

hassa. Ezt az iskolát kezdetben az OMGE (Országos Magyar Gazdasági Egyesület), később az állam segítette, majd átvette és a budai vincellérképzővel egyesítette. A kertészeti szakma hivatás-szerű elsajátítását az 1894-ben alakult Kertészeti Tanintézet tette lehetővé. A budai vincellériskola Kertészeti Tanintézetté szervezése a kertészet ügyét felkaroló földművelésügyi miniszter, *gróf Bethlen András* elhatározásának, továbbá két tanár, *Rudinai Molnár István* és *Angyal Dezső* Európára is kitekintő szervező munkájának volt köszönhető. A Tanintézet bemutatkozása az ezredévi kiállításon nagy figyelmet keltett, a párizsi világkiállításon pedig 1900-ban elnyerte a Grand Prix-t.

A Kertészeti Tanintézet szakmai kisugárzásának és vonzásának alapja mindenekelőtt a több szinten folytatott differenciált képzés volt. A felsőfokú képzésben máig érvényesülő három szakirányt bontakoztatott ki: a termesztés, a tartósítás és a környezetalakítás tudományterületein. A korabeli lapok megemlékeztek az arborétum, a növényházak és a törzsgyümölcsös gondozottságáról, neves hazai és külföldi személyiségek, továbbá iskolai csoportok gyakori látogatásairól a Kertészeti Tanintézetben.

Minél inkább nőtt kertészeti termesztésünk jelentősége és a képzettség iránti igény, annál inkább szűkültek a Kertészeti Tanintézet működésének keretei. A fejlesztés elodázhatatlaná vált. Az 1910-es évekre nemcsak az arborétum fái, az épületek is előregedtek, a felszerelések elavultak, a kísérleti tér bővítésre szorult. *Rerrich Béla*, aki 1908-ban lett a Kertészeti Tanintézet tanára, több variációban is elkészítette az újjáépítési terveket 1910–1913 között, elgondolásainak megvalósulását azonban megakadályozta a háború. 1914–1916 között még az oktatás is szünetelt.

A háború végére kialakult nehéz és változó tartalmú politikai helyzetben került ismét napirendre a kertészeti felsőoktatás intézményének kérdése, összefonódva az agrár-felsőoktatás nagyszabású átszervezési kísérletével.

Igen közel került a Kertészeti Tanintézet az akadémiai, illetve a főiskolai rangra emeléshez 1919 februárjában. Az új igazgató, *Rerrich Béla* programbeszéde a február 13-i tanártestületi ülésen az Állatorvosi Főiskolával és a Budapesti Kereskedelmi Akadémiával hasonlította össze az intézményt, hangsúlyozva, hogy a Kertészeti Tanintézet hallgatóinak többsége érettségi bizonyítvánnyal iratkozik be.

1919. március 21-e után *Rerrich Bélát* központi szolgálatra rendelték be. A nyomdokaiba lépett igazgató, *Horn János* a radikálisan megváltozott történelmi helyzetben szembesült a Kertészeti Főiskola létrehozására vonatkozó tervekkel. 1919. május 30-án a földművelésügyi népbiztosságon a Tanintézet Főiskolává szervezésének javaslatát a történelmi megkésettiségből adódó sietséggel tárgyalták: 12 tanszék felállítása, 4 év képzési idő (az első három évben általános, a negyedik évben szakosított képzés), továbbá kertészmérnöki oklevél szerepelt a tervekben.

1919 májusában a földművelésügyi népbiztosságon a mezőgazdasági egyetem tervéről is tárgyaltak, kezdetben a Tanintézet meghívása nélkül. A mezőgazdasági egyetemen két fakultást állítottak volna fel: állatorvosit és mezőgazdaságit. Ez utóbbiban a kertészet négy tanszékkel jelenhetett volna meg. Amikor a tanártestület tudomást szerzett a tervről, rendkívüli ülést tartott július 14-én és úgy foglalt állást, hogy a legfelsőbb kertészképzés külön kertészeti fakultás keretében oldható meg. A sokfelé ágazó kertészeti szakmakör egyetemi oktatására négy tanszék kevés. Javasolták még, hogy a mezőgazdasági egyetemen létesítendő kertészeti fakultásba a szőlészetet és a borászatot, valamint a méhészetet is illesszék be. Végezetül határoztak arról, hogy ha javaslatukat nem fogadják el, kénytelenek lesznek a legfelsőbb kertészeti szakoktatás céljára külön Kertészeti és Szőlészeti Főiskola létesítését kérni.

Újabb történelmi sorsforduló következett be. 1918–1919 politikai törekvéseinek múltával a felsőfokú kertészképzés intézményének megszervezése elhalasztódott.

Rerrich Béla 1919 augusztusában visszatért ugyan az intézmény élére, azonban a 12-i tanártestületi ülésen már csak a fejlesztési tervek kudarcáról számolhatott be: „...az egyedüli, amit tehetünk..., hogy dolgozzunk mindannyian komolyan, törekedjünk a meglévő keretben mindent elérni, amit a szegényes telep és felszerelése megenged...”*

* (A M. Kir. Kertészeti Tanintézet tanártestületi üléseinek jegyzőkönyve 1914–1920. 207. p. KÉE Levéltár 1/a fond.)

A két világháború közötti időben a kertészet a nemzetgazdaság meghatározó ágazata lett. A gyümölcsstermesztés egyenletes fejlődést mutatott, ami nem mondható el a mezőgazdaság egészére nézve.

A Kertészeti Tanintézet munkája, a képzésben, a szaktanácsadásban és a szakirányításban való közreműködése nem vesztett értékéből. Működési feltételei azonban nem javultak. Az sem volt kedvező fejlemény, hogy miután *Rerrich Béla* igazgató lemondott (1923), *Dezsényi Béla* lett az új igazgató.

Őt követte 1930-ban *Mohácsy Mátyás*. Vezetése alatt a Kertészeti Tanintézet a szakma szellemi központja lett. Tudományos műhelyéből 1935-ben indult el „A Királyi Kertészeti Tanintézet Közleményei” című sorozat jórészt idegen nyelven, külföldi szaktudósok érdeklődésére is számot tartó tanulmányokkal. Ez időben a hallgatók 96%-a már érettségizett volt. A Kertészeti Tanintézet mindezek ellenére újabb erőpróbára kényszerült működési feltételeinek javítását, sőt megmaradását illetően is. Valóságos sajtóháború zajlott le 1934–1936 között a Keszthelyre, Keszthelyre vagy Szegedre történő áttelepítésének kérdésében. A Tanintézet tudós tanárainak munkássága, a tantestület minisztériumhoz küldött memorandumainak érvelése, továbbá az Országos Magyar Kertészeti Egyesület által szervezett társadalmi mozgalom hozzásegítette a Tanintézetet ahhoz, hogy régi helyén, a Ménesi úton, Akadémiává szervezzék át 10 tanszék felállításával. A tanszékek száma 1943-ban 19-re bővült, az intézmény M. Kir. Kertészeti és Szőlészeti Főiskola lett.

1945-től újabb szervezeti változás következtében a főiskola a Magyar Agrártudományi Egyetem „Kert- és Szőlőgazdaságtudományi Kar”-a néven folytatta működését 1953-ig, ...ismételt önállósulásáig.

IRODALOM:

Forráskiadványok a KÉE (Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem) jogelőd intézményeire vonatkozóan:

Száz éve nyílt meg a Budapesti M. Kir. Kertészeti Tanintézet. Dokumentumok a felsőbb szintű kertészképzés történetéből I. 1894–1944. Szerkesztett: *Szögi L.* Budapest, 1995. (A KÉE Központi Könyvtár Kiadványai 1.)

Főiskolától Egyetemig. Dokumentumok a felsőbb szintű kertészképzés történetéből II. 1945–1953. Szerkesztette: *Földváriné Kocsis L.* és *Zsidi V.* Budapest, 1996. (A KÉE Központi Könyvtárának Kiadványai 2.)

EGYÉB:

Czapáry B.: Felsőbb kertészeti oktatás. *A Kert*, 1914. júniusi szám, 364–366 p.

Földváriné Kocsis L.: 100 éve nyílt meg a Budapesti M. Kir. Kertészeti Tanintézet. In: *Évfordulóink a műszaki és természettudományokban*. 1994. MTE Szövetségi Kamarája, 1993, 96–99. p.

Georgikon 200. I. Emlékkönyv a Georgikon alapításának 200. évfordulójára. Szerkesztette: *Fülöp É. M.*, Keszthely, Pannon Agrártudományi Egyetem Georgikon Mezőgazdaságtudományi Kar, 1996.

Jeszenszky Á.: A magyar kertészet története, ahogyan megéltem. Budapest. Magánkiadás, 1995.

Magyarország mezőgazdasági szakoktatási intézményei 1896. Emlékkönyv az 1896-i ezredév emlékének ünneplése alkalmából. Szerkesztette: *Balás Á.* Magyaróvár, kiadja a földművelésügyi m. kir. miniszter. 1897.

Mezőgazdasági szakoktatásunk kialakulása, fejlődése és mai helyzete. Összeállította: *Csiki L.*, Budapest 1943. (A M. Kir. Földművelésügyi Minisztérium Gazdasági Szakkönyvtársorozata. 60. sz.)

Olaszi: A M. Kir. Kertészeti Tanintézet Közleményei. Érdekességek a kertészet műhelyéből. *Kertészeti Szemle*, 1935. májusi szám. 186–187. p.

Az Országos Magyar Kertészeti Egyesület Aranykönyve. Kiadta 50 éves fennállásának alkalmából 1885–1935. Sajtó alá rendezte: *Dr. Mágócsy-Dietz S.* és *Kovács J.* Budapest, 1935.

Pohl F.: Kertészeti szakoktatásunkról. *Kertészeti Szemle*, 1932. januári szám. 7–10. p.

Ripka L.: Kertészeti Főiskola hiányában nem fejlődik a magyar kertészet. *Kertészeti Szemle*, 1932. márciusi szám. 51–53. p.

Schilberszky K.: A kertészeti szakképzés ügye Magyarországon. In: A magyarországi kertészek az országos ezredévi kiállítás tartama alatt az 1896. év augusztus hó 25–27. napján tartott első országos kongresszusának évkönyve. Szerkesztette: *dr. Mágócsy-Dietz S.* Budapest. Athenaeum. 1897. 63–65.p.